

**INSTITUTUL DE CERCETĂRI JURIDICE, POLITICE ȘI
SOCIOLOGICE**

Cu titlu de manuscris
C.Z.U. 327:314.742(=135.1(478))(450)(043)

DELEU ECATERINA

**GENERAȚII SECUNDE ALE CETĂȚENILOR MOLDOVENI
DIN ITALIA: ASPECTE SOCIO-POLITICE**

**561.01 TEORIA, METODOLOGIA POLITOLOGIEI; INSTITUȚII ȘI
PROCESE POLITICE**

Rezumatul tezei de doctor în științe politice

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice.

Conducător științific: MORARU Victor,

doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent.

Consultant științific: RUSNAC Gheorghe,

doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician.

Referenți oficiali:

MOȘNEAGA Valeriu, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;

CHEIANU-ANDREI Diana, doctor în sociologie, conferențiar universitar.

Componenta consiliului științific specializat:

JUC Victor, *președinte,* doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;

SPRINCEAN Serghei, *secretar științific,* doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar;

SOLOMON Constantin, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;

VARZARI Pantelimon, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar;

GAGAUZ Olga, doctor habilitat în sociologie, conferențiar universitar.

Sușinerea va avea loc la 11 octombrie 2022, ora 14.00, în ședința Consiliului științific specializat D 561.01-22-33, din cadrul Institutului de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice (MD-2001, mun. Chișinău, bd. Ștefan cel Mare și Sfânt nr. 1, et.1, sala 109).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, Biblioteca Științifică a Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.cnaa.md).

Rezumatul a fost expedit la 11 septembrie 2022.

Secretar științific al Consiliului Științific Specializat:

SPRINCEAN Serghei, doctor habilitat în științe politice, conferențiar universitar;

Conducător științific:

MORARU Victor, doctor habilitat în științe politice, profesor universitar, membru corespondent

Consultant științific:

RUSNAC Gheorghe, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, academician

Autor

DELEU Ecaterina

© Deleu Ecaterina, 2022

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE	3
CONȚINUTUL TEZEI.....	9
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI	21
BIBLIOGRAFIE.....	26
LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI	30
ADNOTĂRI (în română, rusă și engleză)	32
FOAIA PRIVIND DATELE DE TIPAR.....	36

REPERE CONCEPTUALE

Actualitatea și importanța temei de cercetare. La etapa actuală se atestă în tot mai multe țări o prezență numeroasă a cetățenilor moldoveni și a copiilor emigranților originari din Republica Moldova, au fost înregistrate aspecte politice, social-economice și culturale care reprezintă un teren de cercetare foarte vast. Impactul migrației asupra populației Republicii Moldova indică asupra necesității unor analize complexe și aprofundate a cauzelor și esenței proceselor migraționiste care implică tot mai mult tinerii, pentru elaborarea unor politici mai eficiente în domeniu. Acest proces de stabilizare (dinamică) peste hotare, de formare și consolidare a comunităților cetățenilor moldoveni implică deja creșterea numărului tinerilor emigranți și formarea noilor generații, numite în contextul fenomenelor migraționale „a doua generație de migrație”, „a treia generație” etc. Termenul „generații secunde” se referă la copiii migranților, la descendenții celor implicați în migrație, care au plecat din țara de origine și au ales să se stabilească în alte țări. Termenul „generații secunde” este generalizator și apropiat; se referă deopotrivă la copiii/adolescenții cu experiență migrațională, prin urmare născuți în țara de baștină a părinților lor; dar îi vizează și pe copiii/urmașii migranților, deja născuți în țările unde aceștia s-au stabilit. Descendenții migranților indică de fapt începutul formării unor generații rezultate în urma migrației. Prezența peste hotare a unui număr mare de cetățeni emigrați are impact social și politic, în țările de destinație, dar și în țara-gazdă: la nivelul dialogului politic bilateral, la nivel de politici, de colaborare bilaterală, înfrățire a unor localități, precum și la nivel de comunitate, societate, familii etc.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare. Aspectele social-politice ale procesului de integrare a migranților determină, în parte, anumite consecințe asupra comportamentului, atitudinilor și, respectiv, acțiunilor politice. Specificul procesului de integrare, alături de cauzele emigrației și perioada de aflare peste hotare – toate sunt elemente intrinseci care influențează, în timp, comunitățile diasporale. Analizele și cercetările realizate în cadrul științelor politice, cu privire la tema studiată, se concentrează, în opinia autorului, mai mult pe examinarea tendințelor actuale în domeniu, iar problematica generațiilor secunde - cu referire la spațiul Republicii Moldova și din regiune - continuă să fie insuficient cercetată.

Interesul cercetătorilor pentru fenomenele migraționale a fost constant, datorat schimbărilor atât de variate care au implicat un număr mare de țări. Printre cercetătorii de

referință preocupată de teoriile și politicile migraționale, de analiza schimbărilor sociale înregistrate în urma migrațiilor internaționale se numără S. Castles [34, 35], H. de Haas, M.J. Miller [36], D. Massey, M. Piore, J. Arango, Gr. Hugo, M. Crul [39, 40] etc. Aspecte politice legate de migrație și formarea diasporei au fost abordate de cercetătorii R. Cohen [37, 38], S. Vertovec, S. Palidda, R. Sheffer, Th. Faist [31], R. Brubaker [33], J. Clifford etc. Abordarea migrației din perspectiva cetățeniei active și a participării politice, rolul migranților în procesele politice, comportamentul lor politic și electoral sunt tematici care de asemenea au atras atenția (S. Verba, A. Just, G. Adamson, H. Bäck, M. Soininen, T. Espenshade etc.) În Republica Moldova, cercetările s-au referit, în special, la analiza tendințelor actuale, la migrația de muncă, la evoluția fluxurilor de remitențe, cu o atenție relativ scăzută față de situația copiilor migranților. În Republica Moldova au fost publicate mai multe lucrări valoroase în domeniul migrației, semnate de V. Moșneaga [13-17, 23, 42], V. Moraru [8-11], Gh. Rusnac [16, 17, 23], C. Solomon [27, 28], D. Vaculovschi, Gr. Pârțac, P. Varzari [29], T. Turco, R. Svetlicinîi, N. Putina [21, 22], V. Sainsus, O. Gagauz [6, 41], D. Cheianu-Andrei [3, 4], R. Rusu [24, 25, 44], M. Iațco [7], M. Buciuceanu-Vrabie [2], O. Poalelungi [18, 19] ș.a. Aceste lucrări constituie o contribuție importantă la analiza proceselor migraționale care vizează cetățenii moldoveni.

Ipoteza de cercetare: de-a lungul celor peste 30 de ani de istorie a emigrației cetățenilor originari din Republica Moldova, un număr impresionant de tineri au fost implicați în procesele migraționale; în același timp în străinătate s-au născut zeci de mii de copii cu părinți moldoveni - ceea ce semnaleză formarea peste hotare a generațiilor secunde, care reprezintă o nouă etapă în procesul de consolidare a comunităților din străinătate, în dialogul dintre diasporă și autoritățile politice din țara de origine, în special în perioadele electorale.

Scopul cercetării rezidă în analiza aspectelor social-politice care vizează formarea generațiilor secunde ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia. În vederea realizării scopului cercetării au fost formulate următoarele **obiective**: (a) Sistematizarea abordărilor științifice privind generațiile secunde; (b) Cercetarea politicii comunitare (a UE și a Italiei) cu privire la integrarea migranților și a copiilor imigrați; (c) Analiza procesului formării comunităților cetățenilor moldoveni din Italia și generațiilor secunde, implicarea în cadrul asociațiilor de migranți ca manifestare a activismului civic și a participării politice; (d)

Determinarea rolului instituțiilor politice în procesul de colaborare cu cetățenii moldoveni aflați în străinătate și asigurarea dreptului la vot; (e) Evidențierea programelor și politicilor naționale destinate tinerilor din diasporă; (f) Analiza cadrului normativ și instituțional al Republicii Moldova cu privire la migrație și diasporă; (g) Reliefaarea tendințelor privind participarea tinerilor din diasporă la procesele politice și electorale din țara de origine.

Metodologia cercetării științifice. Abordarea interdisciplinară și complexitatea fenomenelor studiate au determinat aplicarea multiplelor instrumente metodologice: metoda sistemică, statistică, istorică, comparativă, precum și metoda behavioristă, sociologică (cu aplicarea chestionarelor, realizarea unor studii de caz, organizarea unor focus-grupuri) etc. Baza metodologică a inclus analiza aprofundată a bibliografiei în domeniu (studii și articole științifice); a prevederilor legislației naționale și internaționale (inclusiv cea italiană) în domeniul migrației; a rapoartelor și statisticilor oficiale, europene și internaționale.

Noutatea și originalitatea științifică rezidă în abordarea complexă, interdisciplinară, a procesului emigrației cetățenilor Republicii Moldova în Italia; consolidării comunităților de migranți, în abordarea holistică a numeroaselor aspecte ce țin de formarea generațiilor secunde ale cetățenilor moldoveni emigrați (asemănări și deosebiri față de comunitățile formate de cetățenii Ucrainei și României). În același timp, cercetarea scoate în evidență aspectele politice ale procesului de integrare a migranților; activismul lor civic și implicarea în cadrul asociațiilor cetățenilor moldoveni, tendințele privind participarea politică a tinerilor migranți din diasporă la alegerile din Republica Moldova, dar și la alte procese politice sau sociale. Lucrarea de față reliefează specificul politicilor și programelor destinate tinerilor din diasporă (cele promovate de autoritățile politice din Republica Moldova, în raport cu România), a evoluțiilor discursului partidelor politice și al concurențelor electorale față de migranți și diasporă.

Problema științifică soluționată. Cercetarea a vizat analiza aspectelor social-politice legate de formarea generațiilor secunde, evidențierea particularităților formării generațiilor secunde ale migranților moldoveni în Italia, analizând procesul de integrare a diferitor categorii de minori migranți, prezența în țara-gazdă, dinamica și specificul fenomenului respectiv.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Importanța teoretică rezidă în dezvoltarea abordărilor teoretico-metodologice privind fenomenele migraționale

și formarea generațiilor secunde; contribuția la determinarea specificului procesului de integrare în Italia a migranților originari din Republica Moldova, aspecte care vizează procesele actuale social–politice legate de diasporă și participarea la vot a tinerilor emigrați.

Rezultatele cercetării (inclusiv tabele, figuri, hărți, date empirice) pot reprezenta un instrument de analiză a procesului emigrației în Italia a cetățenilor moldoveni, ca premisă pentru cercetarea aspectelor politice ale fenomenelor migraționale și formarea generațiilor secunde în alte țări unde se înregistrează un număr mare de cetățeni moldoveni (Germania, Franța, Marea Britanie, Federația Rusă, Spania, Portugalia, Grecia, SUA, Canada); pot fi utilizate la actualizarea Strategiei Naționale „Diaspora–2030”, pentru optimizarea cadrului de politici în domeniu, destinat tinerilor din diasporă; pentru elaborarea unor cursuri universitare, a tezelor de licență sau masterat privind fenomenele migraționiste și diaspora Republicii Moldova etc.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere: (1) argumentarea cadrului istoriografic și conceptual privind generațiile secunde; (2) formularea unor dovezi științifice privind consolidarea comunităților cetățenilor moldoveni din Italia, (3) reliefaarea specificului politicilor aplicate în cazul minorilor migranți de către autoritățile țării-gază și particularităților procesului de integrare în Italia a elevilor cu cetățenia Republicii Moldova, (4) determinarea factorilor de risc ce determină creșterea numărului tinerilor NEET, (5) evidențierea particularităților fenomenului minorilor migranți neînsoțiți, (6) argumentarea procesului de formare a generațiilor secunde ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia. Constituirea unei viziuni de ansamblu privind emigrarea în Italia, de-a lungul anilor, a cetățenilor moldoveni, privind evoluția asociațiilor din diasporă poate contribui la dezvoltarea cercetărilor naționale privind migrația internațională și procesul de integrare a cetățenilor moldoveni stabiliți în străinătate, în scopul creării unor instrumente de lucru pentru cercetători, autorități centrale și locale din Republica Moldova.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetării au fost prezentate în cadrul mai multor conferințe naționale și internaționale, au fost publicate în circa 29 de articole științifice, în două monografii: „Generații secunde de migrație: cazul Republicii Moldova” (ICJP, Chișinău, 2017, 343 p.), dedicată emigrației cetățenilor moldoveni din Italia; precum și monografia „*Al di fuori della legalità: Minori moldavi non accompagnati in Italia*” (Aletti Editore, Italia, 2017, 118 p.), consacrată fenomenului minorilor moldoveni

neînsoțiți). Totodată, printre rezultatele cercetării se numără elaborarea a numeroase tabele, grafice, studii de caz specifice temei abordate, realizarea a 13 hărți privind repartizarea teritorială etc.

Aprobarea rezultatelor științifice: Unele constatări și studii de cercetare la temă au fost utilizate în cadrul prezentărilor la conferințele științifice naționale și internaționale, la unele evenimente organizate de factorii de decizie din domeniu (BRD, BMA, ODIMM etc.); au fost recomandate în calitate de suport informativ la elaborarea tezelor de licență ale studenților îndrumați în cadrul Facultății Jurnalism și Științe ale Comunicării a Universității de Stat din Moldova.

Publicații la tema tezei. Numeroase aspecte privind particularitățile formării generațiilor secunde au fost abordate în cadrul a 29 de articole științifice, publicate în culegerile de la conferințe naționale și internaționale, precum și în reviste de specialitate din Republica Moldova, România, Italia.

Volumul și structura lucrării au fost determinate de scopul și obiectivele cercetării: teza include introducerea, trei capitole, concluzii generale și recomandări, adnotări în limbile română, rusă și engleză, bibliografia (261 de titluri), 160 de pagini de bază, 6 anexe, 30 de figuri, 19 tabele și 13 hărți.

Cuvinte-cheie: Migrație, generații secunde, politici migraționale, proces de integrare, programe pentru migranți, diaspora, asociații, activism civic, cultură politică, procese electorale, vot în afara țării, vot electronic, vot prin corespondență.

CONȚINUTUL TEZEI

Teza a fost structurată ținând cont de scopul și obiectivele cercetării, fiind alcătuită din introducere, trei compartimente (capitole), douăsprezece subcompartimente (subcapitole), concluzii generale și recomandări, bibliografie, anexe, adnotări în trei limbi, lista abrevierilor, lista tabelelor, figurilor și hărților.

Introducerea cuprinde argumentele de bază cu privire la tema cercetării, actualitatea și relevanța problemei științifice abordate (generațiile secunde), prezentarea contextului, reperetele teoretice și metodologice principale; sunt determinate ipoteza lucrării, scopul și obiectivele, sunt prezentate strategiile de elaborare a parcursului de cercetare. De asemenea, se pune accent pe necesitatea studiului interdisciplinar, deoarece cercetarea generațiilor secunde are tangențe cu mai multe componente ale științelor politice: sociologia politică, economia politică, geografia politică, pedagogia și psihologia politică. Abordarea interdisciplinară contribuie la scoaterea în evidență și la analiza comportamentului politic al tinerilor migranți, a participării lor în cadrul asociațiilor de migranți și la procese electorale, inclusiv ținând cont de efectele și consecințele integrării lor în țara-gază asupra atitudinilor și acțiunilor politice, asupra gradului de cultură politică și a nivelului activism civic. O abordare mai restrictivă a acestei probleme științifice riscă să neglijeze anumite aspecte relevante privind comportamentul diasporei Republicii Moldova și dialogul cu autoritățile politice din țara de origine.

În **Capitolul 1, intitulat „Repere istoriografice și conceptual-teoretice privind fenomenele migraționale și generațiile secunde”**, este prezentată baza teoretico-științifică [5, 31, 33-36] și metodologică a lucrării, analiza complexă a abordărilor științifice privind migrația internațională și formarea generațiilor secunde [38, 40, 48], analiza politicii comunitare cu privire la integrarea migranților [39, 40], sublinierea relevanței pe care o are tema generațiilor secunde pentru științele politice [49, 51, 52], delimitarea categoriilor care se referă la generațiile secunde, reliefaarea implicațiilor social-politice ale prezenței lor în țările de reședință, dar și pentru țara de origine [32, 39, 45, 48]. De asemenea, sunt analizate sursele științifice la tema tezei - o serie de lucrări științifice naționale și internaționale, este formulată problema științifică, sunt menționate direcțiile de cercetare și stabilite metodele de cercetare, cantitative și calitative.

Subcapitolul 1 „Analiza abordărilor științifice cu privire la migrația internațională și formarea generațiilor secunde” include un studiu aprofundat al numeroaselor teorii privind generațiile secunde. Literatura științifică despre generațiile secunde de migrație este extrem de variată și complexă. Mai mulți autori au analizat diferite teme legate de specificul evoluției generațiilor formate în urma proceselor migraționale. Termenul „generații secunde de migrație” (en. *second generation immigrants*, it. *seconde generazioni*, fr. *seconde génération d'immigrés*) este mediatizat intens peste hotare, în special în SUA, în Italia, Germania, Franța și a suscitat atenția sociologilor și politologilor din întreaga lume. O experiență mult mai îndelungată și bune practici au înregistrat Statele Unite, unde au și apărut primele teoretizări la începutul sec. XX, în cadrul Școlii de la Chicago. Cercetătorului G. Almond îi aparțin câteva referințe relevante despre rolul pe care l-a avut Școala de știință politică de la Universitatea din Chicago în cercetarea proceselor politice, punând accent pe studiul interdisciplinar și relevanța datelor empirice, indispensabile în cazul studierii generațiilor secunde. De asemenea, numele lui G. Almond și S. Verba sunt legate de un studiu fundamental despre cultura civică, atitudini politice și activism civic, aspecte relevante și în cazul migranților. Referințe și cercetări cu privire la prima și cea de-a doua generație de migrație pot fi regăsite în lucrări publicate la sfârșitul sec. XIX. Termenul „generații secunde” a fost utilizat de cercetătorii W. Thomas și F. Znaniecki, W. Lloyd Warner și L. Srole, R. G. Rumbaut și A. Portes, M. Zhou, M. Ambrosini [48], P. Falteri, F. Giacalone, S. Molina [49, 51] etc. În Republica Moldova, cercetătoarele O. Gagauz [6, 41], M. Bucuicianu-Vrabie [2], D. Cheianu-Andrei [3, 4] și O. Poalelungi [18, 19] au abordat subiecte privind impactul migrației asupra populației Republicii Moldova, asupra copiilor rămași singuri după emigrarea părinților, particularitățile procesului de integrare a copiilor migranților.

Subcapitolul 2, cu denumirea „Procesul de integrare a imigranților: de la asimilare și aculturație, la transnaționalism”, cuprinde analiza specificului procesului de integrare a emigranților, o temă actuală, aflată în vizorul autorităților europene și internaționale, dar și în atenția cercetătorilor și a mass-mediei. Numeroase studii privind politicile de integrare a imigranților au apărut în Europa și SUA, autorii studiilor evidențiind conceptul de superdiversitate [40], contextul actual și actorii implicați, politicile de integrare și factorii de risc [48-51], problemele cu care se confruntă copiii în contextul

proceselor migraționale [32], abordarea selectivă față de copiii imigranților etc. Termenul de integrare este complex, cu multiple semnificații, prin urmare există și o varietate de teorii și abordări privind integrarea. În cazul migranților, se discută despre încercările lor de a se integra în contextul țării-gazdă, după emigrare, a se adapta noilor condiții de trai, de muncă, noului context politic, social, economic sau cultural etc. Termenul „mecanism de integrare” se referă la modul în care are loc acest proces (mod de organizare, de funcționare, socială, politică etc.). Procesul de integrare implică realizarea consecutivă, dinamică a politicilor și măsurilor menite să îi sprijine pe migranți. Rolul factorilor de decizie în procesul de integrare a migranților din prima și cea de-a doua generație este foarte important. În condițiile în care migrația este o preocupare constantă pentru tot mai multe țări, o atenție sporită este acordată modului în care mass-media abordează diferite subiecte legate de procesele migraționale.

Subcapitolul 3, cu titlul „**Cercetarea generațiilor secunde în cadrul științelor politice**”, scoate în evidență faptul că migrația și formarea generațiilor secunde în contextul proceselor migraționale reprezintă un spațiu de cercetare tot mai extins pentru științele politice, luând în considerare relația dintre stat (instituțiile de stat, centrale și regionale, partide etc.) și migrație, politici și migrație, accesul la cetățenia țării-gazdă, discriminările și inegalitățile de șanse cu care se confruntă migranții și copiii acestora, formarea diasporilor, constituirea unor noi comunități etnice, păstrarea legăturilor cu țara de origine, cultura politică și activismul civic al migranților, participarea politică și cea electorală etc. În acest spațiu de cercetare, abordarea interdisciplinară este indispensabilă, pentru că asigură analiza datelor din diferite perspective.

Sinteza metodologiei de cercetare. Metodele de investigație științifică, politologice și extrapolitologice, sunt în conformitate cu abordarea interdisciplinară și complexitatea fenomenului studiat, astfel încât să poată fi construită o imagine de ansamblu. Studiul de cercetare a fost realizat prin aplicarea unui șir de metode general-științifice: sistemică, statistică, istorică, comparativă etc. **Metoda sistemică** a fost aplicată pe tot parcursul cercetării, dar în special la cercetarea aspectelor privind procesul de integrare a migranților și a generațiilor secunde. **Metoda statistică** a completat datele empirice, colectate în cadrul cercetării calitative. **Metoda istorică** a furnizat materialul teoretic fundamental privind cercetarea generațiilor secunde, de-a lungul timpului. **Metoda**

comparativă a fost aplicată la diferite etape de cercetare, pentru a evidenția numeroase variabile ale analizei. O metodă particular-științifică – **metoda behavioristă** – a fost aplicată la cercetarea comportamentului politic al reprezentanților comunităților cetățenilor moldoveni, a participării la procesele electorale, a activismului manifestat în legătură cu evenimente politice din țara de origine (în cadrul comunităților online și asociațiilor), a gradului de intenții a tinerilor migranți (de migrație repetată, revenire sau stabilire pe termen lung în țara-gază; de solicitare a cetățeniei) etc. Dintre metodele extrapolitologice, un rol aparte a revenit **metodei sociologice**, fundamentală pentru culegerea datelor cantitative și calitative. Un rol aparte a revenit **metodelor specifice**: realizarea anchetelor pe teren (aplicarea chestionarului), a interviurilor aprofundate, a studiilor de caz, a discuțiilor în focus grup, cu scopul de a cumula analiza complexă a datelor privind prezența și comportamentul tinerilor migranți moldoveni, pe de o parte, și, pe de alta - determinarea unor probleme înregistrate în procesul de formare a acestor noi generații ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia, reliefaarea unor tendințe relevante care îi vizează. Între criteriile de eșantionare aplicabile la tema propusă pot fi numite eșantionarea de tip „bulgăre de zăpadă”, eșantionarea intenționată etc. Extrem de importantă în procesul de cercetare este **metoda analizei secundare**, foarte utilă nu doar pentru a verifica rezultatele științifice obținute, ci și pentru a realiza un studiu comparativ. **Metoda diacronică** a contribuit la analiza segmentată, pe etape, începând cu sfârșitul anilor ‘90, a emigrației cetățenilor moldoveni și a constituirii comunităților în străinătate. Obiectul de studiu fiind generațiile secunde, observația (directă și indirectă, participativă, în timp, structurată etc.) a avut un rol important în cadrul cercetării.

În **Concluzii la cap. 1** se subliniază că formarea generațiilor secunde în contextul proceselor migraționale prezintă un interes tot mai mare din perspectiva științelor politice, literatura de specialitate fiind foarte complexă. Procesul de integrare reprezintă o etapă importantă a stabilirii peste hotare a migranților, fiind perceput ca un proces dinamic, de interacțiune reciprocă. Politica Uniunii Europene privind integrarea imigranților vizează cadrul de politici și participarea imigranților la procesele democratice din țările-gază; realizarea unor acțiuni la nivel local și rolul implicării țărilor de origine (informarea la etapa de pre-migrare, sprijinirea cetățenilor aflați în alte țări prin intermediul misiunilor diplomatice, contribuind și stimulând migranții care ar dori să revină în țară). Totodată,

politica UE evidențiază importanța stabilirii unor „contacte benefice între comunitățile din diaspora și țările lor de origine”.

În **Capitolul 2: „Particularitățile procesului de integrare în Italia a cetățenilor moldoveni emigrați și a generațiilor secunde”** sunt analizate evoluția și specificul formării comunităților cetățenilor moldoveni în Italia și a generațiilor secunde [3, 11, 14, 23]; dimensiunile procesului de integrare (politică, economică și culturală) [9, 10, 13]; accesul la cetățenia țării-gazdă [48-52], la programe pentru migranți și accesul pe piața muncii [34, 38, 46]; rolul activ al organizațiilor din diasporă și participarea tinerilor din a doua generație de migrație [45-47]; sunt prezentate rezultatele cercetării privind copiii moldoveni născuți în Italia și cei care au emigrat pentru reîntregirea familiei – ca premise pentru abordarea migrației din perspectiva generațiilor secunde; este reliefat specificul și sunt menționate particularitățile integrării lor în instituțiile de învățământ, precum și politicile destinate copiilor migranților, desfășurate în școli, cu sprijinul autorităților locale sau regionale. Sunt prezentate datele empirice colectate, rezultatele cercetărilor cantitative și calitative privind procesul de integrare și factorii de risc, fiind analizate politicile educaționale, sociale și economice care vizează migranții moldoveni și descendenții lor din Italia, dificultățile accederii pe piața muncii din țara-gazdă, disparitățile de gen etc.

Primul subcapitol, cu denumirea „**Aspecte politice și sociale privind consolidarea comunităților cetățenilor originari din Republica Moldova**”, cuprinde o analiză comparativă privind prezența cetățenilor originari din Republica Moldova, în țările europene, care denotă depășirea fazei explozive și înregistrarea primelor caracteristici ale etapei de stabilizare. Începând cu anii 2009-2010, se atestă noi tendințe – o redimensionare a migrației externe din Republica Moldova, printre cauze numărându-se consecințele crizei economice globale, dar și instabilitatea politică și social-economică din țară. S-a diversificat considerabil numărul țărilor în care se află cetățeni moldoveni, a crescut gradul de acces la cetățenia țării-gazdă și numărul celor care au obținut un pașaport eliberat de una din țările europene. Mulți dintre aceștia au tendința să reemigreze, după o anumită perioadă de ședere într-o țară de destinație, în special din Portugalia, Italia, Spania – țări europene de migrație preferate în anii 2000-2010. Tot mai mult, cetățenii moldoveni aleg să plece în Germania, Franța, Marea Britanie, Irlanda, SUA, Canada etc. Aceste tendințe de schimbare a țării de migrație s-au accentuat începând cu anul 2014, odată cu liberalizarea regimului de vize în

spațiul UE. În același timp, s-a redus constant numărul migranților moldoveni din Federația Rusă, țară unde se aflau, tradițional, mai mult de o treime din cetățenii Republicii Moldova plecați în străinătate.

Al doilea subcapitol, cu titlul „**Evoluția generațiilor secunde și implicarea în cadrul organizațiilor din diasporă – manifestări ale participării și activismului civic**”, conține o analiză a procesului de formare a celei de-a doua generații de migrație. În vederea argumentării aspectelor complexe ce țin de integrarea copiilor migranților [18, 32, 39, 40] în societatea țării-gazdă (cu unele manifestări de activism civic ale tinerilor moldoveni din Italia, de participare a lor în cadrul asociațiilor migranților moldoveni etc.), s-a recurs la un studiu comparativ, diacronic, al datelor statistice oficiale, care prezintă un tablou destul de exact și complet privind situația copiilor cu părinți originari din Republica Moldova și a tinerilor migranți. Analiza datelor statistice a fost completată cu datele unui sondaj pe bază de chestionar realizat în anul 2015, în colaborare cu Ambasada Republicii Moldova la Roma, la care au participat 100 de tineri moldoveni în vârstă de 18-23 de ani care se aflau în Italia.

Definirea prezenței copiilor originari din alte țări în contextul instructiv-educativ din instituțiile țărilor-gazdă trezește și până în prezent controversate [32, 39, 40]. Cercetătorii, dar și autoritățile publice sunt în căutarea unor termeni neutri, care să prevină orice aluzie la discriminări sau etichetări. Un exemplu în acest sens poate fi abordarea complexă din partea Ministerului italian al Educației (MIUR). În rapoartele sale oficiale sunt utilizați câțiva termeni, care se referă la elevii din Italia care nu au cetățenia țării. În primul rând, se pune accent pe expresia „elevi cu cetățenia non-italiană”. Mai poate fi regăsită și expresia „elevi cu *background* migrațional”, după tendințele din spațiul Marii Britanii, dar și „elevi / studenți străini”.

Al treilea subcapitol: „**Politici și practici de reglementare a procesului de integrare a cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia**” analizează spectrul de instrumente aplicate de autoritățile din țara-gazdă pentru integrarea diferitor categorii de migranți. În legătură cu factorii de risc privind procesul de integrare (reușita sau eșecul politicilor aplicate) se subliniază impactul decisiv al migrației asupra tinerilor din Republica Moldova.

În ultimii ani se atestă o reducere constantă a numărului tinerilor ocupați pe piața muncii din Republica Moldova, a celor plecați în străinătate, dar și a celor care nu se află în căutare de lucru la baștină pentru că au un loc de muncă sezonier peste hotare sau intenționează să plece în scurt timp [6, 10, 41]. Tinerii inactivi, tinerii NEET reprezintă o resursă potențială importantă care trebuie valorificată, în țara de origine sau țara-gazdă, iar pentru aceasta este nevoie de adoptarea unor măsuri concrete. Problema tinerilor inactivi, accesul lor pe piața muncii este foarte actuală și în contextul discuțiilor despre formarea clasei de mijloc [51, 52]. Cetățenii moldoveni din prima generație de migrație au mari dificultăți să depășească bariera birocratică existentă, în special în Italia, iar aceasta afectează procesul lor de integrare în societatea-gazdă [16, 23]. Aici începe fenomenul *brain waste* [9]. Migranții acceptă alte munci, care nu corespund nivelului lor de calificare (în special în prima fază a emigrării), motivați fiind de nivelul de salarizare, care depășește de zeci de ori salariul din Republica Moldova [23]. Într-o etapă ulterioară, de relativă stabilizare, unii migranți, în special femeii, decid să facă studii în țara de reședință [11].

În **Concluzii la capitolul 2** se constată, în baza analizei specificului evoluției comunităților cetățenilor moldoveni din Italia, caracteristicile etapei de stabilizare și consolidare, începând cu perioada 2015-2016, relevante nu doar în cazul cetățenilor moldoveni din Italia, ci în general în cazul emigranților moldoveni. Ca rezultat al cercetării tendințelor actuale ale proceselor migraționale și al analizei politicilor de integrare în Italia a cetățenilor moldoveni, s-a constatat scăderea considerabilă a numărului rezidenților moldoveni din Italia pe fundalul creșterii numărului celor care dobândesc cetățenia țării-gazdă; tendința de a emigra într-o altă țară europeană sau în alte țări, din nordul Europei, sau în SUA, Canada; menținerea numărului mare de elevi moldoveni înscriși în școli și grădinițe din Italia; menținerea numărului mare de rezidenți moldoveni angajați în sectorul casnic, acolo unde există mai mulți factori de risc. Formarea peste hotare a generațiilor post-migrație poate fi argumentată prin creșterea numărului tinerilor moldoveni aflați peste hotare, numărul preponderent al permiselor de ședere pe motivul reîntregirii familiei, numărul în creștere al copiilor moldoveni născuți peste hotare, căsătoriile mixte (și copiii născuți în urma acestora), specificul parcursului școlar și formativ al diferitor categorii de minori migranți. Accesul la cetățenia țării-gazdă și participarea la alegerile locale din țările de migrație denotă faptul că cetățenii Republicii Moldova aflați peste hotare devin protagoniști ai societății din țara-gazdă.

Asociațiile migranților moldoveni reprezintă un exemplu de cetățenie activă și de participare la viața publică, fiind parteneri ai ambasadelor și consulatelor noastre de peste hotare: la organizarea unor evenimente, la buna desfășurare a procesului de vot, la desfășurarea unor cercetări pe teren etc.

În Capitolul 3: Rolul instituțiilor politice în procesul de colaborare cu cetățenii emigrați din Republica Moldova și cu generațiile secunde” este analizat cadrul normativ și cel instituțional al Republicii Moldova cu privire la migrație și diasporă [3, 12, 15, 17, 33, 37, 38]; MAEIE, misiunile diplomatice și BRD fiind instituții cu un rol central în coordonarea dialogului cu diaspora și implementarea mai multor programe dedicate tinerilor din diasporă [3, 14, 24, 25]; schimbările care au intervenit în abordările autorităților politice centrale privind politica de stat în domeniul diasporei [12, 30]; reflectarea problematicii privind dialogul cu diaspora în strategiile naționale adoptate, în programele Guvernului și cele ale BRD. Totodată, a fost subliniată impulsivitatea cadrului național de politici, ca urmare a prezenței numeroase peste hotare a cetățenilor moldoveni și a copiilor acestora [10, 11, 14]. A fost cercetată evoluția discursului autorităților politice și abordările în legătură cu migrația și diaspora [2, 7, 24, 25], în programele partidelor și ale concurenților electorali din Republica Moldova [26, 43]; au fost analizate tendințele privind participarea tinerilor din diasporă la alegerile parlamentare și prezidențiale ca expresie a dorinței de a menține legătura cu țara de origine, dar și ca manifestări ale participării politice [21, 22, 25].

Primul subcapitol, cu denumirea „**Politica Republicii Moldova în domeniul diasporei: cadrul normativ și instituțional de gestionare a relațiilor cu cetățenii emigrați și cu generațiile secunde**” cuprinde analiza cadrului național în domeniul. În funcție de desfășurarea proceselor electorale, este diferit și interesul autorităților politice față de reprezentanții diasporei ca potențial electorat. Cetățenii moldoveni stabiliți peste hotare, dar și descendenții acestora, care au împlinit 18 ani, ajung să fie implicați în diferite situații create de reprezentanții puterii și opoziției (lucru valabil nu doar în țările de origine, pentru atragerea electoratului, dar și în țările de reședință, pentru migranții care dețin și cetățenia țării-gazdă). În mod firesc, interesul față de comunitățile cetățenilor moldoveni din străinătate și față de descendenții acestora ar trebui să fie constant, în activitățile curente ale instituțiilor politice: ale Parlamentului (ca instituție legislativă), ale Guvernului (ale misiunilor diplomatice și administrației publice locale), ale Biroului relații cu diaspora: numeroase aspecte legate de prezența peste hotare a cetățenilor moldoveni și a generațiilor secunde pot viza dialogul politic bilateral între țara de origine și țara-gazdă,

ținând cont denumărul mare de emigranți cu cetățenia Republicii Moldova.

Al doilea subcapitol: „Migrația și diaspora în programele partidelor politice și în platformele electorale ale concurenților electorali” pune accent pe schimbarea tendințelor și controversele din discursul public și politic al autorităților statului [26, 43]. Participarea tot mai activă a reprezentanților diasporei (inclusiv a tinerilor) la procesele politice și cele electorale din Republica Moldova a provocat mai mult interes din partea cercetătorilor [1, 12, 21, 22]. a autorităților politice din Republica Moldova de nivel central și local [27], a presei. De-a lungul anilor, abordările privind migrația și diaspora, în discursul public și cel politic (al guvernării și opoziției) din Republica Moldova, au cunoscut modificări esențiale, discuțiile despre migranți fiind înlocuite treptat cu un accent mai deosebit pe diasporă (în special ca electorat- țintă) și pe modalitățile diversificării procedurilor de vot (electronic, prin corespondență etc.) [26, 43]. Discursul mai mult retoric al partidelor se accentuează în campaniile electorale, iar în funcție de rezultatele alegerilor se schimbă și atitudinea partidelor față de reprezentanții diasporei. Mai multe partide au elaborat strategii de implicare a reprezentanților diasporei în activitatea politică și au încercat să construiască un dialog mai mult sau mai puțin constant sau oficial [26, 43]. Autoritățile politice implică un număr tot mai mare de cetățeni stabiliți peste hotare în procesul organizării și desfășurării proceselor electorale (inclusiv ca șefi ai birourilor electorale din diferite țări). La nivelul administrației publice locale au apărut mai multe inițiative de implicare a migranților în dezvoltarea localităților de baștină, reprezentanții diasporei fiind considerați agenți activi ai dezvoltării țării de origine [27]. Dezvoltarea dialogului politic (cultural, economic etc.) cu alte țări, promovarea pe plan extern a imaginii Republicii Moldova (prin practicile de lobby) sunt aspecte intrinseci ale activității reprezentanților din diasporă.

Al treilea subcapitol: „Participarea tinerilor din diasporă la alegerile din Republica Moldova: particularități și tendințe” analizează gradul de implicare a tinerilor migranți în procesele politice. Participarea politică a cetățenilor moldoveni stabiliți peste hotare, alegerile pe care le fac în legătură cu procesele electorale din Republica Moldova reprezintă un aspect actual al cercetărilor în domeniu [21, 22, 24, 25]. În Republica Moldova au fost studiate diferite aspecte ce țin de diasporă și de participarea la procesele electorale, aspecte ce se referă la cultura politică, comportamentul politic și electoral, la activismul civic [21, 22, 29]. A fost cercetat recent comportamentul electoral și participarea

tinerilor la alegeri, motivele absenteismului, însă fără a se fi atras atenția prea mult la comportamentul politic al tinerilor votanți din diasporă. Problema poate fi analizată din perspectiva a trei dimensiuni: participarea politică a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare (cadru teoretic, influența asupra proceselor politice din țara de origine și cea de reședință); participarea electorală (de asemenea, activismul civic) și influența acțiunilor guvernării sau ale Legislativului (a unor inițiative politice votate în Parlament) asupra participării diasporei; participarea la vot a tinerilor din diasporă, analiza tendințelor remarcate.

La nivel internațional, dar și național, cadrul teoretic este destul de vast și numeroase cercetări au vizat activismul civic, cultura politică, participarea diasporei în țările de origine, motivele participării sau absenteismului electoratului [1, 8, 11, 17, 31, 33, 37, 51]. În ce privește participarea la procesele electorale a cetățenilor moldoveni aflați peste hotare, această temă a devenit tot mai actuală din 2010, odată cu creșterea bruscă a numărului votanților din afara țării, când la alegerile parlamentare au participat circa 64.200 de cetățeni moldoveni (de cel puțin 4 ori mai mult decât anterior). La scrutinul prezidențial din 2020 numărul votanților peste hotare a fost de circa 263 de mii de persoane. Nivelul înalt al participării electorale a diasporei s-a menținut și în cadrul alegerilor parlamentare anticipate din 2021, numărul votanților fiind de peste 212 mii (cu peste 135 mii mai mult decât la precedentul scrutin parlamentar). Prin urmare, odată cu creșterea ponderii reprezentanților comunităților din străinătate la procesul de vot, odată cu creșterea rolului acestora la alegeri, a crescut rolul politic al diasporei, relevanța și, în același timp, atenția din partea autorităților politice de la Chișinău.

În **Concluzii la capitolul 3** se constată că prezența peste hotare a generațiilor secunde de migrație are un impact direct asupra dezvoltării relațiilor politice bilaterale ale Republicii Moldova cu țările de reședință ale migranților moldoveni. Este un aspect al migrației externe din Republica Moldova care contribuie la impulsivitatea elaborării și modificării cadrului legislativ și a cadrului de politici. Rolul instituțiilor politice din Republica Moldova în raport cu generațiile secunde (descendenții cetățenilor moldoveni emigrați) se reliefează mai puțin în procesul de integrare a acestora în țara de reședință. Un rol important îl au în alte situații, inclusiv în cadrul dialogului politic bilateral, la cel mai înalt nivel, unde sunt abordate subiecte legate de minorii moldoveni aflați peste hotare,

născuți în Republica Moldova și emigrați pentru reîntregirea familiei sau născuți în țara-gază. Participarea tot mai activă a reprezentanților diasporei (inclusiv a tinerilor) la procesele politice și cele electorale din Republica Moldova a provocat un grad mai mare de interes în ultimii ani din partea cercetătorilor moldoveni, dar și a autorităților politice din Republica Moldova (de nivel central și local). Intențiile Guvernului de sprijinire a cetățenilor moldoveni reveniți din migrație înregistrează rezultate modeste, deși au fost anunțate mai multe programe guvernamentale cu scopul de a asigura condiții de reintegrare la revenirea în țară: organizarea unor cursuri de formare profesională, asistența medicală, consultații ale medicilor psihologi, studierea limbii române etc.

La secțiunea **Concluzii generale și recomandări** se conțin concluziile generale formulate în urma cercetării aspectelor socio-politice privind formarea generațiilor secunde ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia; sunt menționate rezultatele principale, din care rezultă o serie de recomandări, menite să scoată în evidență tendințele privind participarea politică a tinerilor din diasporă la procese politice și electorale din țara de origine, dar și să contribuie la dezvoltarea cadrului național de politici (la nivel central și local) care implică reprezentanții diasporei și copiii reveniți din migrație. Rezultatele cercetării pot fi utilizate ca resurse informaționale suplimentare la predarea unor cursuri universitare privind procesele migraționale, formarea comunităților etnice peste hotare și a noilor generații ale cetățenilor emigrați din Republica Moldova.

Teza de față are în vizor generațiile post-migrație, după cum au mai fost numite generațiile secunde sau generația a doua de migranți. Demersul științific în cadrul tezei de doctorat a demarat în anul 2015, după mai multe vizite de documentare în Italia, în intenția de a cerceta situația copiilor migranților. Studiul a avut ca bază inițială de cercetare datele statistice oficiale italiene, care plasau Republica Moldova pe locul III, după numărul de migranți, în timp ce în școlile din Italia erau înscriși peste 25 de mii de elevi moldoveni – mai mult decât numărul anual al absolvenților de bacalaureat din Republica Moldova. Totodată, rezultatele chestionării cetățenilor moldoveni, realizată de autor încă în anul 2008, la Roma (Italia), în cadrul unui proiect de cercetare a condițiilor de viață și de muncă ale migranților din Italia, au completat datele empirice inițiale colectate.

În lucrare sunt reliefate implicațiile social-politice ale prezenței peste hotare a cetățenilor moldoveni și, în special, a generațiilor secunde. Este accentuat rolul politicilor

migraționale și politicilor de integrare, în acest secol al globalizării și migrației, subliniindu-se contribuția pe care o pot avea statul, instituțiile sociale și politice din țările de reședință și cele de origine la procesul de integrare și de menținere a legăturilor dintre aceste spații (transnaționale) de referință pentru migranți. În special, țara de origine a migranților trebuie să manifeste interes și disponibilitate pentru diferite aspecte legate de cetățenii săi stabiliți peste hotare, cel puțin din considerentul că ei continuă să aibă contacte strânse și neîntrerupte cu cei rămași la baștină. Pentru a analiza specificul acestor generații formate peste hotare și a înțelege ulterioare comportamente și acțiuni politice, este nevoie de câteva etape de cercetare: o analiză atentă din perspectiva teoriilor migraționale (de la factorii *push and pull*, la rețele de migranți, asimilare, aculturație etc.), a paradigmatelor teoretice (transnaționalism, integrare etc.), a politicii migraționale a statelor vizate, a cadrului legal destinat diasporei, istoricul formării generațiilor secunde, politicile de integrare în instituții de învățământ, pe piața muncii, în societatea țării-gază, formarea comunităților etnice, consolidarea lor, activismul civic, cultura politică, formarea diasporelor, potențialul uman și capitalul social al acestor noi generații, care pot contribui la modernizarea țării de origine, a localităților de baștină.

Lucrarea de față încearcă să atragă atenția asupra situației tinerilor originari din Republica Moldova, implicați în migrație – parte a comunităților din diasporă, asupra politicilor de integrare, a alegerilor pe care tinerii migranți le fac pe parcursul anilor de studii peste hotare și pe piața muncii, a intențiilor de stabilire sau de revenire, a gradului de implicare civică, de participare politică etc.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Studiul realizat de autor privind specificul formării generațiilor secunde ale cetățenilor moldoveni emigrați în Italia a condus la formularea următoarelor **concluzii generale**:

1. După ce a fost cercetată, în cadrul studiului de față, relevanța generațiilor secunde pentru științele politice, s-a constatat că formarea generațiilor secunde în contextul proceselor migraționale reprezintă un spațiu de cercetare tot mai extins. În acest spațiu de cercetare, trebuie să se țină cont de rolul instituțiilor politice, dar și al administrației publice locale, în procesul de colaborare cu cetățenii moldoveni și descendenții lor din diaspora. Totodată, trebuie să se țină seama de rolul generațiilor secunde la formarea diasporei Republicii Moldova peste hotare.

2. Analiza complexă a abordărilor științifice cu privire la generațiile secunde, formate în contextul proceselor migraționale, a relevat carența informațiilor disponibile privind tinerii migranți originari din Republica Moldova, aflați peste hotare. La nivel teoretic și aplicativ, este necesară aprofundarea cercetărilor (cantitative și calitative) privind procesul de integrare a comunităților de migranți și specificul formării diasporelor din țările UE; privind participarea tinerilor migranți la procese politice din țara-gazdă și țara de origine, în cadrul asociațiilor din diasporă sau a unor comunități online; în contextul unor campanii politice sau de voluntariat și activism civic; privind modificarea și completarea de către autoritățile Republicii Moldova a cadrului de politici destinate diasporei.

3. În urma analizei proceselor migraționale care au implicat cetățenii moldoveni au fost subliniate tendințele înregistrate după criza economică din 2008-2009: înrăutățirea condițiilor pe piața forței de muncă în Italia, lipsa locurilor de muncă sau scăderea nivelului salariilor etc. În plus, liberalizarea regimului de vize pentru călătoria în țările europene a determinat modificări ale traiectoriilor migrației cetățenilor originari din Republica Moldova. A luat amploare migrația circulară, tendința de schimbare a țării de migrație, a crescut mobilitatea internă a migranților și, într-o măsură mai mică, migrația de revenire. În același timp, au devenit vizibile primele semnale ale etapei de stabilizare a comunităților

cetățenilor moldoveni din Italia, după o perioadă de migrație de circa 30 de ani: a sporit numărul copiilor cetățenilor moldoveni aflați peste hotare, inclusiv al celor născuți în țara-gază, numărul migranților care obțin cetățenia țării de reședință în urma naturalizării (după cel puțin 10 ani de aflare legală pe teritoriul Italiei), a crescut numărul permiselor de ședere acordate pentru reîntregirea familiei în raport cu cele pe motiv de muncă, dar și rolul asociațiilor active din țările de reședință a migranților.

4. În urma cercetării particularităților procesului de integrare a copiilor moldoveni din Italia, s-a constatat rolul important al acestora în cadrul comunităților cetățenilor moldoveni, ca factor de stimulare a contactelor migranților cu instituțiile statului. Politica integrării copiilor migranților implementată de Italia a stimulat înregistrarea acestora în școli și grădinițe indiferent de statutul legal al părinților migranți și perioada în care minorii intrau pe teritoriul Italiei. O serie de aspecte au avut diferite implicații, politice sau sociale.

5. În urma studiului organizațiilor din diasporă, a implicării tinerilor din generațiile secunde în activitatea acestora, ca manifestări ale participării și activismului civic, s-a constatat că prezența copiilor migranților a reorientat, între timp, prioritățile mediului asociativ spre respectarea drepturilor migranților și a asigurării unor șanse egale, în societatea țării-gază.

6. Ca rezultat al cercetării gradului de participare a cetățenilor din cadrul asociațiilor migranților moldoveni din diaspora, s-a constatat rolul activ al acestora, tendința de a deveni parteneri ai ambasadelor și consulatelor Republicii Moldova peste hotare în diverse proiecte și inițiative politice, sociale sau culturale. O mare parte din cercetările pe teren desfășurate de experți în domeniul migrației din Republica Moldova, care au avut loc până în prezent în diferite țări, au implicat organizațiile din diasporă. Capacitatea Republicii Moldova de a construi relații cu diaspora și de a valorifica potențialul uman impresionant de care dispune peste hotare va fi determinantă pentru stabilirea unor relații de colaborare de durată.

7. În urma cercetării politicilor aplicate pe piața muncii din Italia, în raport cu migranții, au fost evidențiate dificultățile pe care le înfruntă migranții pe piața muncii. S-a

stabilită că, în cazul cetățenilor moldoveni din Italia, în special în cazul femeilor și al tinerilor, se atestă un risc considerabil de irosire a potențialului migranților, cauza fiind specificul pieței de muncă din Italia: migranții cu un nivel superior de educație își pierd calificarea și competențele profesionale, ca urmare a ocupării lor preponderent în activități necalificate. Faptul că doar un procent foarte mic din migranți reușesc să obțină un loc de muncă conform pregătirii profesionale, ceilalți fiind nevoiți să accepte un statut social defavorabil, acutizează vulnerabilitatea situației persoanelor cu un înalt grad de calificare, plecate la muncă în străinătate. Migranții cu studii superioare au totuși mai multe șanse la angajare și rămân fără muncă o perioadă mai mică de timp în raport cu migranții cu studii medii. Formarea competențelor, abilitarea tinerilor pentru piața muncii este un pas extrem de important spre o integrare reușită.

8. Analizând rolul important pe care îl are mass-media în reflectarea problematicii migrației, dar și la integrarea migranților, am constatat că ziarele și revistele publicate peste hotare, fondate de cetățenii moldoveni emigrați, aduc o valoare în plus mass-mediei din Republica Moldova, ca sursă de informare și de documentare privind realitățile din țările-gazdă și situația celor emigrați. Acest fenomen reprezintă un aspect specific al unor procese social-culturale care se desfășoară în prezent peste hotare, cu diferite caracteristici la diverse etape ale procesului de integrare a cetățenilor moldoveni emigrați. În urma cercetării, au fost determinate modalitățile de reflectare a situației migranților, în încercarea lor de a deveni o punte de legătură între comunitățile formate în țara gazdă, dar și cu țara de origine.

În baza rezultatelor studiului privind generațiile secunde ale cetățenilor moldoveni din Italia pot fi propuse următoarele **recomandări** care pot contribui la îmbunătățirea situației în domeniul de cercetare și pot reprezenta un punct de reper pentru ulterioare studii și cercetări.

Pentru instituțiile responsabile de politica destinată diasporei (MAEIE, misiunile diplomatice din străinătate, BRD)

1. Crearea și menținerea unor colaborări de durată cu reprezentanții comunităților cetățenilor moldoveni din diasporă; asigurarea și facilitarea dreptului la vot a cetățenilor originari din Republica Moldova, prin introducerea votului electronic sau a votului prin corespondență;

2. Abordarea, în cadrul dialogului politic bilateral, a unor subiecte legate de situația copiilor cetățenilor moldoveni din Italia; delegarea unor responsabilități ce țin de situația copiilor aflați în străinătate către un responsabil din misiunile diplomatice ale Republicii Moldova, aflate în țările cu un număr mare de cetățeni moldoveni;
3. Continuarea programelor educaționale destinate copiilor migranților: de studiere a limbii române, a istoriei și culturii naționale; cu scopul de a stimula o eventuală revenire în țara de baștină. Consolidarea centrelor educaționale care activează peste hotare, dotarea lor cu materiale didactice (curricula, ghid, manual); sprijinirea pe termen lung (consultanță, patronajul unor evenimente sau concursuri desfășurate în diasporă etc.); recunoașterea de către Ministerul Educației, Culturii și Cercetării a studiilor pe care le fac la aceste centre copiii cetățenilor moldoveni; crearea unor centre similare și în alte regiuni, orașe, țări cu o densitate sporită a prezenței cetățenilor moldoveni;
4. Continuarea negocierilor cu țările interesate în vederea semnării acordurilor de recunoaștere a actelor de studii, ceea ce va duce la o integrare mai bună a migranților moldoveni pe piața muncii, conform pregătirii lor profesionale; în pofida acordurilor semnate cu diferite țări cu privire la recunoașterea diplomelor de studii, mulți migranți întâmplină dificultăți la angajarea pe piața muncii în conformitate cu pregătirea profesională; prin urmare, este necesară continuarea dialogului politic la această temă;
5. Problema nerecunoașterii în Republica Moldova a studiilor și calificărilor obținute de cetățenii moldoveni peste hotare este, de asemenea, o problemă care pune piedici în procesul de revenire de peste hotare a migranților; se recomandă crearea unor oportunități de recunoaștere a studiilor și competențelor dobândite de persoanele care au avut experiență de muncă peste hotare;
6. Continuarea eforturilor de negociere a acordurilor internaționale privind securitatea socială și asigurarea cu pensii a cetățenilor moldoveni care muncesc peste hotare;
7. Asigurarea colectării unor date statistice privind reintegrarea în grădinițele, școlile și universitățile din Republica Moldova a copiilor cu experiență de migrație; soluționarea problemelor cu care se confruntă la înscrierea în instituțiile de învățământ din Republica Moldova a copiilor care revin cu părinții lor din străinătate: crearea unor condiții de readaptare lingvistică, socială, psihologică; sprijinirea prin măsuri concrete și eficiente a integrării în instituțiile de învățământ a copiilor reveniți din migrație, pentru a evita situațiile de eșec al

reintegrării și, prin urmare, emigrarea definitivă a familiei; este esențială asigurarea accesului la informații, respectarea dreptului acestor copii la educație și instruire, stabilirea unui mecanism de facilitare a procesului de integrare;

8. Continuarea inițiativelor de cercetare și de elaborare a lucrărilor de cartografiere, cu accent pe prezența peste hotare a copiilor moldoveni;

Pentru instituțiile responsabile de gestionarea politicilor de integrare (Italia)

1. Implementarea politicilor astfel încât să fie asigurată integrarea copiilor originari din alte țări în clase cu copii de vârsta lor sau cel puțin apropiați ca vârstă, pentru că înscrierea în clase cu colegi cu 2-3 ani mai mici sau chiar mai mult riscă să ducă la abandon școlar, după cum am argumentat în lucrare în baza situației unor adolescenți care au emigrat în Italia; factorii de risc persistă în special în cazul adolescenților integrați în școlile rurale;

2. Aplicarea în continuare a unor măsuri concrete de prevenire a discriminării în școli, pe bază de origine etnică, pe bază de gen sau apartenență religioasă; deși situația s-a îmbunătățit în ultimii ani, minorii migranți au fost nevoiți să suporte numeroase cazuri de discriminare sau etichetări;

Pentru cercetări ulterioare propunem:

Generațiile secunde prezintă un complex de problematici, ce comportă un spațiu de cercetare amplu și multidimensional, necesită demersuri științifice aprofundate, în diferite domenii: politologie, sociologie, economie, pedagogie, lingvistică, medicină etc. Nu au putut fi întreprinse toate în lucrarea de față, din cauza limitelor de spațiu, a dificultăților obținerii informațiilor necesare etc. Prin urmare, se propune aprofundarea acestor cercetări, în Italia și în alte țări unde se află un număr mare de cetățeni moldoveni: Federația Rusă, Spania, Portugalia, Grecia, Marea Britanie, Irlanda etc. Aceste studii ar putea fi utilizate la dezvoltarea cadrului de politici în domeniu. Rezultatele cercetării ar putea fi utile, de asemenea, la studierea proceselor actuale social-politice legate de diaspora și participarea la vot a cetățenilor emigrați.

BIBLIOGRAFIE

1. BECIU, C. Reprezentarea mediatică a diasporei în context electoral: identități discursive și forme de angajament. In: *Revista română de sociologie*, serie nouă, anul XXVII, nr. 3–4, p. 243–260, București, 2016. ISSN 1224-9262.
2. BUCIUCIANU-VRABIE, M. Copiii rămași singuri acasă în urma migrației părinților: riscuri și realități. In: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 1, 2011, pp. 169-178. ISSN 1857-2294.
3. CHEIANU-ANDREI, D. *Cartografierea Diasporei moldovenești în Italia, Portugalia, Franța și regatul Unit al Marii Britanii*. Chișinău, OIM, 2013. 140 p.
4. CHEIANU-ANDREI, D. *Necesitățile specifice ale copiilor și vârstnicilor lăsați fără îngrijirea membrilor de familie plecați la muncă peste hotare*. Chișinău, 2011. 251 p. ISBN 978-9975-71-124-1.
5. FISICHELLA, D. *Știința politică: Probleme, concepte, teorii* (trad. și postfață de V. Moraru). Iași: Polirom, 2007. 408 p. ISBN 978-973-46-0107-3.
6. GAGAUZ, O. (coord.) *Populația Republicii Moldova la 30 de ani de la independență: provocări principale și politici necesare*. Chișinău: INCE. 2021. 168 p. ISBN 978-9975-89-249-0.
7. IAȚCO, M. O analiză asupra varietății de abordare a termenului „diaspora”. In: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, pp. 201-204. ISBN 978-9975-3019-7-8.
8. MORARU, V. Migrația în contextul globalizării. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2018, nr. 1(176), pp. 20-30. ISSN 1957-2294.
9. MORARU, V. (coord.) *Brain Drain: cazul Republicii Moldova*. Chișinău, 2011, 260 p. ISBN 978-9975-57-015-2.
10. MORARU, V. (coord.) *Republica Moldova: provocările migrației*. Chișinău: Știința, 2010. 147 p. ISBN 978-9975-67-744-8.
11. MORARU, V. (coord.) *Migrație, Diaspora, Dezvoltare: noi provocări și perspective*. Chișinău, 2016. 306 p. ISBN 978-9975-57-218-7.
12. MOȘNEAGA, V. (coord.) *Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. / Materialele conferinței științifice internaționale*. Chișinău, 21 decembrie 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2018. 594 p.
13. MOȘNEAGA, V. (coord.) *Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne. / Materialele conferinței științifice internaționale*. Chișinău, 27 ianuarie 2017. Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2017. 284 p.
14. MOȘNEAGA, V. *Cartografierea Diasporei moldovenești în Germania, Marea Britanie, Israel, Italia, Portugalia și Rusia*. Chișinău, 2017, 204 p. ISBN 978-9975-4469-9-0.
15. MOȘNEAGA, V, RUSU, R. Formarea diasporei moldovenești peste hotare: esența și specificul. In: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Nr.1 (XXXX), 2007. Chișinău: CEP USM, 2007, pp. 11-17. ISSN 2587-4063.

16. MOȘNEAGA, V., MORARU, V., RUSNAC, Gh., ȚURCAN, V. *Fațetele unui proces: migrația forței de muncă din Republica Moldova în Italia*. Chișinău: Editerra-Prim srl, 2011. 263 p. ISBN 978-9975-4126-6-7.
17. MOȘNEAGA, V., MORARU, V., RUSNAC, Gh., ȚURCAN, V. *Republica Moldova în contextul migrațiilor: Lista bibliografică (1990-2012)*. Chișinău, 2013. 215 p. ISBN 978-9975-53-203-7.
18. POALELUNGI, O. Particularități de integrare socială a copiilor imigranților moldoveni în țara gazdă: cazul Italia. In: *Revista de Filozofie, Sociologie și Științe Politice*, nr. 2, 2012, pp. 142-152. ISSN 1857-2294.
19. POALELUNGI, O. Particularități de integrare a copiilor imigranților moldoveni în societatea gazdă. Cazul Federația Rusă. In: *Moldoscopie (Probleme de analiză politică)*. Nr.3 (LVIII), 2012. Chișinău: USM, USPEE, AMSP, 2012, pp. 96-105. 199 p. ISSN 2587-4063.
20. *Profilul Migrațional Extins al Republicii Moldova 2008-2013*. Chișinău, 2015, 123 p. ISBN 978-92-9068-714-6.
21. PUTINĂ, N. Participarea diasporelor la procesul politic din statul de origine: abordare electorală. In: MOȘNEAGA, V. (coord.) *Diaspora în lumea modernă: contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine*. Conferința științifică internațională. Chișinău, 21 decembrie 2017. OIM, 2018, pp. 132-143.
22. PUTINĂ, N. Impactul comunităților diasporale asupra procesului politic în statele de origine. In: MOȘNEAGA, V. (coord.) *Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne*. Chișinău: OIM, 2017, pp. 227-230.
23. RUSNAC, Gh., MOȘNEAGA, V. Din agenda de lucru a Ambasadei Republicii Moldova în Italia (2008-2011). Chișinău, 2015. 207 p. ISBN 978-9975-53-561-8.
24. RUSU, R. Provocări în menținerea relațiilor între diasporă și țara de origine. In: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019, pp. 247-251. ISBN 978-9975-3240-4-5.
25. RUSU, R. Aspecte teoretice privind implicarea diasporei în țara de origine. In: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2018, pp. 197-200. ISBN 978-9975-3019-7-8.
26. SCHWARTZ, R. *Analiza legăturii între comunitățile moldovenești de peste hotare (CMH) și Moldova*. OIM. Chișinău, 2007. 41 p.
27. SOLOMON, C. Contribuția administrației publice la reglementarea proceselor migraționale din Republica Moldova. In: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 2019, pp. 15-23. ISBN 978-9975-3240-4-5.
28. SOLOMON, C. Aspecte ale culturii politice în Republica Moldova în perioada de tranziție. În: *Moldoscopie (probleme de analiză politică)*. Partea XVII. CAPTES. Chișinău, 2001, pp. 162-174. 200 p. ISSN 2587-4063.
29. VARZARI, P., TABĂRȚĂ, S. Cultura politică în societățile postcomuniste: realități și perspective. In: *Moldoscopie*. 2001, nr. 2(16), pp. 175-187. ISSN 1812-2566.
30. VARZARI, V., TEJADA, G., PORCESCU, S., BOLAY, J.-C. (coord.) *Migrația înalt calificată și inițiativele pentru dezvoltare: cazul Republicii Moldova și al țărilor din Europa de Sud-Est*. Chișinău: Impressum S.R.L., 2014. 156 p. ISBN 978-9975-4215-9-1.

31. BAUBÖCK, R., FAIST, T. (coord.) *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* (IMISCOE Research). Amsterdam: Amsterdam Univ. Press, 2010. 353 p. ISBN 978-90-8964-238-7.
32. BOLZMAN, C, BERNARDI, L., LE GOFF, J. M. (coord.) *Situating Children of Migrants across Borders and Origins: a Methodological Overview*. Springer, Life Course Research and Social Policies, Vol. 7, 2017. 287 p. ISBN 978-9402411393.
33. BRUBAKER, R. The 'diaspora' diaspora. In: *Ethnic and Racial Studies*, vol. 28, nr. 1, 2005, pp. 1-19. ISSN 1466-4356.
34. CASTLES, S. *Migration, Citizenship and Identity: Select Essays*. Northampton, SUA: Edgar Elgar Publishing, 2017. 448 p. ISBN 978-1-78536-099-2.
35. CASTLES, S. Understanding Global Migration: a Social Transformation Perspective. In: AMELINA, A., HORVATH, K., MEEUS, B. (coord.) *An Antology of Migration and Social Transformation: European Perspectives*. London: Springer, 2016, pp. 19-42. ISBN 978-3-319-23665-0.
36. CASTLES, S., DE HAAS, H., MILLER, M. J. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. ediția a V-a, London: Palgrave Macmillan, 2014. 382 p. ISBN 978-1-4625-1311-6.
37. COHEN, R. *Global Diasporas. An Introduction* (second edition). Routledge, London and New York, 2008. 219 p. ISBN 978-0415435505.
38. COHEN, R. (coord.) *Migration, Diasporas and Transnationalism*. Cheltenham, UK, Brookfield, US: Edward Elgar Publishing Company, 1999. 663 p. 978-1858988696.
39. CRUL, M., SCHNEIDER, J., LELIE, F. (coord.) *The European Second Generation Compared: Does the Integration Context Matter?* IMISCOE Research: Amsterdam University Press, 2012. 416 p. ISBN 978-90-8964-443-5.
40. CRUL, M., SCHNEIDER, J., LELIE, F. *Super-diversity. A new perspective on integration*. Amsterdam: University Press, 2013. 110 p. ISBN 978-90-9659-733-8.
41. GAGAUZ, O., TABAC, T. Migration from Moldova: Trajectories and Implications for the Country of Origin. In: *Societies and Political Orders in Transition*. 2020, nr. 1, pp. 143-168. ISSN 2511-2201.
42. MOSNEAGA, V. Moldova: Emigration And Diaspora. In: *CARIM-East Regional Migration Report: Eastern Europe*. European University Institute. Fiesole: 2013, pp. 365-374. 482 p.
43. OPRUNENCO, A. Migration Issue in Programs and Platforms of Political Parties in Moldova. In: *CARIM-East Regional Migration Report: Eastern Europe*. European University Institute. Fiesole: 2013, pp. 389-394. 482 p.
44. RUSU, R. The impact of Diaspora on political processes in Republic of Moldova. In: *Administrarea publică*, nr. 4, 2012, pp. 103-110. ISSN 1813-8489.
45. ВАРИШАВЕР Е. А., РОЧЕВА А. Л., ИВАНОВА Н. С. Второе поколение мигрантов в России в возрасте 18–30 лет: характеристики структурной интеграции. *Social Policy and Sociology*, Nr. 16 (5), pp. 63-72, 2018. ISSN 2227-6017.
46. ВАРИШАВЕР Е. А., РОЧЕВА А. Л. Интеграция мигрантов: что это и какую роль в ее осуществлении может играть государство. In: *Журнал исследований социальной политики*. 2016, vol. 14, Nr. 3, pp. 315-330. ISSN 17-27-0634.
47. ЦУРКАН В., МОШНЕАГА В., МОШНЕАГА Г. Транснациональная деятельность и практика молдавских мигрантов. În: Moșneaga V. (coord.) *Diaspora în lumea modernă*:

contextul regional și potențialul pentru o dezvoltare durabilă a țărilor de origine. Chișinău: OIM, 2017, pp. 174-186.

48. AMBROSINI, M. *Sociologia delle migrazioni* (seconda edizione). Bologna: Il Mulino, 2005. 335 p. ISBN 978-88-15-23252-6.
49. AMBROSINI, M., MOLINA, S. *Seconde generazioni: un'introduzione dell'immigrazione in Italia*. Torino: Fondazione Giovanni Agnelli, 2004. 208 p. ISBN 978-8878601758.
50. BOERCHI, D. La scelta scolastica degli studenti immigrati di seconda generazione. In: *International journal of migration studies*. Studi Emigrazione, vol. LI, nr. 195, 2014. Roma: CSER, 2014, pp. 427-444. 544 p. ISSN 0039-2936.
51. CERAVOLO, F.A., MOLINA S. Dieci anni di seconde generazioni in Italia. In: *Quaderni di Sociologia*, n. 63, 2013, pp. 9-34. ISSN 2421-5848.
52. SKODA, A. VALTOLINA, G. La sfida delle seconde generazioni. In: *International journal of migration studies*. Studi Emigrazione. Studi Emigrazione, nr. 195, Roma: Cser, 2014. 544 p. ISSN 0039-2936.

LISTA PUBLICAȚIILOR LA TEMA TEZEI DE DOCTOR

Monografii

1. DELEU, E. Generații secunde de migrație: cazul Republicii Moldova. Chișinău: ICJP, 2017. 344 p. - 21 c. a. ISBN 978-9975-53-776-6.
2. DELEU, E. Al di fuori della legalità: minori moldavi non accompagnati in Italia. Saggistica Aletti, Villanova di Guidonia, 2017. 118 p. - 8 c. a. ISBN 978-88-591-4641-4.

Publicații în reviste de specialitate Internaționale

3. DELEU E. Acces on the italian labor market of moldovan young people of the second generation of immigrants. În: Romanian Economic and Business Review (București, Romanian-American University), 2016, June, vol. 11, nr. (2, p. 216-222. – 0,5 c.a. ISSN 1842 – 2497. *Revistă indexată în BDI Index Copernicus, Ideas/RePEc, EconLit ș. a. Impact factor – 5 (Impactfactor.pl/czasopisma/22271-romanian-economic-and-business-review).*
4. DELEU E. Particularități de integrare a migraților moldoveni în Italia: asociaționismul și accesul la cetățenie. În: Revista Convergențe spirituale Iași-Chișinău. De la frați la frați (Iași), 2016, nr. 10-11, pp. 352-358. – 0,5 c. a. ISSN 2343-9661.

Naționale

5. DELEU, E. Discursul partidelor politice din Republica Moldova privind migrația și diaspora. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2021, nr. 1(185), pp. 5-17. – 0,5 c.a. ISSN 1957-2294. Coautor - Victor Moraru.
6. DELEU, E. Diasporic media: moldovan emigrated citizens and civic activism. În: *Moldoscopy (Probleme de analiză politică)*, 2020, nr. 3(90), pp. 181-188. – 0,5 c. a. ISSN 1812-2566 (Categorie B). Coautor - Victor Moraru.
7. DELEU, E. Itinerarul definirii unui concept: generații secunde de migrați. În: *Moldoscopy (Probleme de analiză politică)*, 2019, nr. 4(87), pp. 65-75. – 0,8 c. a. ISSN 1812-2566 (Categorie B). Coautori - Victor Moraru, Gheorghe Rusnac.
8. DELEU, E. Роль вторых поколений миграции в формировании диаспоры Республики Молдова: политические и социальные последствия. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2018, N 2 (177), pp. 25-30. - 0,4 c. a. ISSN 1857-2294 (Categorie B). Coautor - Victor Moraru.
9. DELEU, Ecaterina. Premise privind abordarea migrației cetățenilor moldoveni din Italia din perspectiva generațiilor secunde. În: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*, 2015, N 3 (169), pp. 154-160. – 0,5 c. a. ISSN 1957-2294 (Categorie B).
10. DELEU, E. Generații secunde de migrație: implicații politice și sociale. Cazul cetățenilor moldoveni din Italia. În: *Moldoscopy (Probleme de analiză politică)*, 2016, nr. 4 (75), pp. 92-107. – 1,09 c. a. ISSN 1812-2566 (Categorie C). Coautor - Victor Moraru.
11. DELEU, E. Politici privind minorii afectați de migrație: cazul Republicii Moldova. In: *Revista de Filosofie, Sociologie și Științe Politice*. 2016, nr. 3(172), pp. 170-179. – 0,5 c.a. ISSN 1957-2294.

Publicații în materialele conferințelor naționale/internaționale/alte publicații

12. DELEU, E. Rolul generațiilor secunde în contextul schimbărilor sociale generate de procesele migraționale. În: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței*

științifico-practice cu participare internațională. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 17 mai 2019, pp. 286-290. - 0,4 c. a.

13. DELEU, E. Rolul instituțiilor politice în procesul de colaborare cu cetățenii moldoveni și descendenții lor din diaspora. În: *Teoria și practica administrării publice / Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău: Academia de Administrare Publică, 17 mai 2018, pp. 205-209. - 0,4 c. a.

14. DELEU, E. Politici de integrare a copiilor moldoveni în Italia. În: *Teoria și practica administrării publice / Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, AAP, Chișinău, 19 mai 2017. Chișinău : AAP, 2017, pp. 219-224. - 0,5 c.a. ISBN 978-9975-3019-8-5.

15. DELEU, E. Rolul generațiilor secunde de migrație în procesul de formare a diasporii: cazul cetățenilor moldoveni din Italia. În: Moșneaga Valeriu (coord.) *Diasporele lumii moderne: contextul regional și potențialul pentru dezvoltarea durabilă a țării de origine*, OIM / Materialele Conferinței științifice internaționale, Chișinău, 21 decembrie 2017. Chișinău: OIM, 2017, pp. 115-123. - 0,6 c. a. Coautor - Victor Moraru.

16. DELEU, E. Particularități ale procesului de repatriere a minorilor moldoveni neînsoțiți. În: Valeriu Moșneaga (coord.). *Politici și practici ale reglementării migrației în contextul provocărilor moderne / Materialele conferinței internaționale științifico-practice*, Tiraspol, 27 ianuarie 2017. Chișinău: OIM, 2017, pp. 207-212. - 0,6 c. a.

17. DELEU, E. Aspecte privind politicile de integrare a copiilor migranților reînțorși în țara de origine. În: *Tendențe contemporane ale dezvoltării științei: viziuni ale tinerilor cercetători / Materialele Conferinței științifice internaționale a doctoranzilor*. UnAȘM, ediția a V-a, Chișinău, 20 mai 2016. Chișinău: UnAȘM, 2016, pp. 69-74. - 0,5 c. a. ISBN 978-9975-933-83-4.

18. DELEU, E. Impactul fenomenului NEET asupra tinerelor femei migrante din Republica Moldova: aspecte privind incluziunea socială. În: *Cresterea economică în contextul globalizării / Materialele conferinței internaționale științifico-practice a INCE al AȘM*, Chișinău, 13-14 octombrie 2016. Chișinău: INCE, 2016, pp. 277-282. - 0,5 c.a. ISBN 978-9975-4000-6-0.

19. DELEU, E. Impactul migrației asupra participării tinerilor pe piața muncii din Republica Moldova. În: Victor Mocanu (coord.). *Inegalități sociale în Republica Moldova. Constituirea clasei de mijloc. Studiu sociologic / Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*. ICJP al AȘM și FJȘC a USM, 23-24 februarie 2017. Chișinău, ICJP al AȘM, 2017, pp. 82-92. - 0,5 c.a. ISBN 978-9975-9761-9-0. Coautor - Victor Moraru.

20. DELEU, E. Dificultățile accederii pe piața muncii a fiilor migranților moldoveni. În: *Știință, educație, cultură / Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*. Comrat, 4 februarie 2016. Comrat: USC, 2016, pp. 205-209. - 0,5 c.a. ISBN 978-9975-83-012-6.

21. DELEU, E. Comunitatea cetățenilor moldoveni din Italia: particularități ale procesului de integrare. În: *Migrație, Diasporă, Dezvoltare: noi provocări și perspective / Materialele Conferinței internaționale științifico-practice*, Chișinău, 24-26 februarie 2016. - Chișinău: ICJP al AȘM, 2016, pp.123-142. - 1,07 c.a. ISBN 978-9975-57-218-7. Coautori - Victor Moraru, Gheorghe Rusnac.

22. DELEU, Ecaterina. Particularitățile adaptării sociale a minorilor moldoveni în Italia. În: *Современные миграционные процессы: состояние и основные формы*. 17 decembrie 2015, Tiraspol. Chișinău, Republica Moldova: Organizația Internațională pentru Migrație, Misiunea în Moldova, 2016, pp. 96-102. - 0,5 c.a.

ADNOTARE

la teza de doctor în științe politice „Generații secunde ale cetățenilor moldoveni din Italia: aspecte socio-politice”, autor Deleu Ecaterina, specialitatea 561.01 – Teoria, metodologia politologiei; instituții și procese politice, Chișinău, 2022

Structura tezei: teza este alcătuită din Introducere, trei capitole, Concluzii generale și recomandări, Bibliografie din 261 de titluri, 6 anexe, 160 de pagini de bază, 30 de figuri, 19 tabele și 13 hărți. Rezultatele obținute au fost publicate în 29 de articole științifice, cu un volum total de circa 42 coli de autor.

Cuvintele-cheie: migrație, generații secunde, politici migraționale, proces de integrare, programe pentru migranți, diaspora, asociații, activism civic, cultură politică, procese electorale, vot în afara țării, vot electronic, vot prin corespondență.

Scopul cercetării: analiza aspectelor socio-politice care vizează formarea generațiilor secunde ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia.

Obiectivele cercetării: sistematizarea abordărilor științifice privind generațiile secunde; cercetarea politicii comunitare cu privire la integrarea migranților; analiza procesului formării comunităților cetățenilor moldoveni din Italia și generațiilor secunde, implicarea în cadrul asociațiilor de migranți ca manifestare a activismului civic și a participării politice; determinarea rolului instituțiilor politice în procesul de colaborare cu cetățenii moldoveni aflați în străinătate și asigurarea dreptului la vot; evidențierea programelor și politicilor naționale destinate tinerilor din diasporă; analiza cadrului normativ și instituțional cu privire la migrație și diasporă; reliefa tendințelor privind participarea tinerilor din diasporă la procesele politice și electorale din țara de origine.

Noutatea și originalitatea științifică: constă în cercetarea complexă a procesului formării generațiilor secunde ale cetățenilor moldoveni emigrați; analiza aspectelor politice ale procesului de integrare a migranților; sublinierea tendințelor privind participarea politică a tinerilor migranți din diasporă la alegerile din Republica Moldova, a evoluțiilor discursului partidelor politice și al concurențelor electorale față de migranți și diasporă.

Rezultatele obținute în domeniul cercetat: a fost argumentat cadrul conceptual privind generațiile secunde; au fost formulate dovezi științifice privind prezența generațiilor secunde ale cetățenilor Republicii Moldova emigrați în Italia; a fost constituită o viziune de ansamblu despre evoluția comunităților cetățenilor moldoveni din Italia și a asociațiilor din diasporă, ceea ce a contribuit la dezvoltarea cercetărilor naționale privind migrația internațională și procesul de integrare a cetățenilor moldoveni emigrați, în scopul creării unor instrumente de lucru pentru cercetători, autorități centrale și locale din Republica Moldova.

Semnificația teoretică a lucrării: rezidă în sintetizarea reperelor istoriografice și dezvoltarea abordărilor teoretico-metodologice privind formarea generațiilor secunde; contribuția la determinarea specificului integrării în Italia a migranților originari din Republica Moldova și a proceselor actuale socio-politice legate de diasporă și participarea la vot a cetățenilor emigrați.

Valoarea aplicativă a lucrării: rezultatele cercetării pot reprezenta un instrument de analiză a procesului emigrației în Italia a cetățenilor moldoveni, ca premise pentru cercetarea aspectelor politice ale fenomenelor migraționale și formarea generațiilor secunde în alte țări unde se înregistrează un număr mare de cetățeni moldoveni.

АННОТАЦИЯ

диссертации Делеу Екатерины на соискание ученой степени доктора политических наук, на тему: „Вторые поколения молдавских граждан в Италии: социально-политические последствия”, Кишинев, 2022

Структура работы: диссертация состоит из введения, трех глав, общих выводов и рекомендаций, библиографии из 261 названий, 6 приложений, 160 страниц основного текста, в том числе 30 рисунков, 19 таблиц, 13 карт. Результаты исследования опубликованы в 29 научных работах, общим объемом около 42 авторских страниц.

Ключевые слова: миграция, вторые поколения, миграционная политика, интеграционный процесс, программы для мигрантов, диаспора, ассоциации, активная гражданственность, политическая культура, избирательные процессы, голосование за границей, электронное голосование, голосование по почте.

Цель исследования: анализ социально-политических аспектов, связанных с формированием второго поколения молдавских граждан, эмигрировавших в Италию.

Задачи исследования: синтез научных теорий относительно вторых поколений; исследование политики по интеграции мигрантов; анализ процесса формирования сообществ граждан Молдовы в Италии и вторых поколений; ассоциации как проявление гражданской активности и политического участия; выделение роли политических властей в процессе сотрудничества с молдавскими гражданами за рубежом; анализ национальных программ и политик для молодежи в диаспоре; анализ нормативно-правовой базы по вопросам миграции и диаспоры; выявления тенденций участия молодых мигрантов в политических и избирательных процессах в стране происхождения.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов: заключается в комплексном исследовании процесса формирования второго поколения молдавских эмигрировавших граждан; в анализе политических аспектов процесса интеграции мигрантов; в подчеркивании тенденции политического участия молодых мигрантов из диаспоры на выборах в Республике Молдова, эволюции дискурса политических партий и конкурентов на выборах по отношению к мигрантам и диаспоре.

Результаты научного исследования: аргументирована концептуальная база относительно вторых поколений; сформулированы научные доказательства присутствия в Италии второго поколения граждан Молдовы; был составлен обзор эволюции сообществ граждан Молдовы в Италии; которые способствовали развитию национальных исследований по международной миграции и процессу интеграции молдавских эмигрировавших граждан, с целью создания рабочих инструментов для исследователей, центральных и местных органов власти.

Теоретическая значимость: заключается в синтезе историографических данных и заполнении теоретико-методологических подходов о формировании вторых поколений; в определении специфики интеграции мигрантов и текущих социально-политических процессов, связанных с диаспорой и участием в голосовании эмигрировавших граждан.

Практическая значимость диссертации: результаты исследования могут стать инструментом для анализа процесса эмиграции граждан Молдовы в Италию, для изучения вторых поколений сформированных в других странах.

ANNOTATION
for PhD thesis in Political Science by Deleu Ecaterina, on
„Second Generations of Moldovan Citizens in Italy: Socio-Political Issues”,
Chisinau, 2022

The structure of the thesis: the thesis consists of Introduction, three chapters, Conclusions and recommendations, list of Bibliography containing 261 titles, 6 supplements, 156 pages of basic text, including 30 figures, 18 tables and 13 maps. The obtained results are published in 29 scientific articles, with a total volume of about 42 sheets of author.

Key words: migration, second generations, migration policies, integration process, political and social implications, diaspora, associations, active citizenship, political culture, programs for migrants, electoral processes, voting abroad, postal vote.

The purpose of the research: complex analysis of the socio-political aspects that refer to the formation of the second generations of Moldovan citizens in Italy.

The objectives of the research: systematization of scientific approaches regarding the second generations; complex analysis of the European Union's policy and Italy's policy on the integration of migrants; analysis of the formation of the communities of Moldovan citizens in Italy and second generations; involvement of migrant associations as a manifestation of civic activism and political participation; highlighting the role of political institutions in the process of collaboration with Moldovan citizens abroad; analysis of national programs and policies for young people in the diaspora; analysis of the normative and institutional framework of the Republic of Moldova on migration and diaspora; highlighting the tendencies regarding the participation of young people from the diaspora in political and electoral processes in the country of origin.

Scientific novelty and the originality of the obtained results: consists in the complex, interdisciplinary approach of the process of formation of the second generations; highlighting the political aspects of the migrant integration process, trends regarding political participation of young migrants from the diaspora in the elections in the Republic of Moldova, evolutions of the discourse of political parties and candidates towards migrants and the diaspora.

The scientific results obtained in the researched field: was argued the conceptual framework regarding second generations; were formulated scientific evidences regarding the presence of second generations of Moldovan citizens in Italy; was established an overview of the evolution of the communities of Moldovan citizens in Italy and of associations; which can contribute to the development of national research on international migration and integration process of Moldovan emigrants, in order to create working tools for researchers, central and local authorities of the Republic of Moldova.

The theoretical significance: lies in the synthesis of historiographical landmarks and development of theoretical and methodological approaches on formation of second generations; contribution to determining the specifics of migrant integration and of current socio-political processes related to the diaspora and the participation of emigrated citizens in voting processes organized abroad.

The practical value of the thesis: research results can be a tool for analyzing the process of migration to Italy of Moldovan citizens, as premises for researching political aspects of migration and formation of second generations in other countries; to optimize the policy framework in the field, for the development of university courses, bachelor's or master's theses on migration and diaspora.

DELEU ECATERINA

**GENERAȚII SECUNDE ALE CETĂȚENILOR
MOLDOVENI DIN ITALIA: ASPECTE SOCIO-POLITICE**

**561.01 TEORIA, METODOLOGIA POLITOLOGIEI;
INSTITUȚII ȘI PROCESE POLITICE**

Rezumatul tezei de doctor în științe politice

Aprobat spre tipar: 05.09.2022

Formatul hârtiei 60x84 1/6

Hârtie ofset. Tipar ofset

Tiraj 50 ex.

Coli de tipar: 2,0

Comanda nr. 169

Magicton Print SRL

MD-2008, Chișinău, str. Piața Unirii, nr. 1